

77. sayımızda başlattığımız "ESKİ SAYILARDAN" sayfamızda yine gündeme denk gelen bir konuyu ele alıyoruz. Böylece, bu konuda 1980'den önce neler söylendiğini, bugün söylenenlerle karşılaştırmak ve toplumsal hafızamızı tazelemek istiyoruz.

TÜRKİYE'DE TEKNİK HİZMET İTHALİ

Adil AYTEKİN
Maden Mühendisi

(Bu yazı MADENCİLİK HABERLER 1975 ŞUBAT sayısından alınmıştır)

Bir ülkenin dışa bağımlılığının en iyi göstergesi, teknolojisinin dışa bağımlılığıdır. Çünkü, ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapılan ve kalkınma düzey ve biçimlerini, kısaca, üretim biçim ve ilişkilerini, o ülkedeki üretim güçlerinin durumu, kullanılış biçimi ve gelişmesi etkiler.

Eğer bir ülkenin teknolojisi, dışarıya bağımlı ise, kalkınma biçimi, hangi sektörlerle ne ağırlık verileceği, kaynakların nasıl ve kimler tarafından kullanılacağı, gelir dağılımı v.b. yabancıların denetiminde demektir, bu da kısaca ekonomik bağımlılık anlamına gelir ki, hiç bir ülke, ekonomisi dışa bağımlıysa siyasal olarak bağımsız olamaz.

**hiç bir ülke,
ekonomisi
dışa
bağımlıysa
siyasal
olarak
bağımsız
olamaz.**

SÖMÜRÜNÜN BAŞLANGICI OSMANLI İMPARATORLUĞUNA DAYANIYOR

Osmanlı İmparatorluğu'nun yabancılarla verdiği ilk taviz teknoloji seviyesini yükseltmemesi nedeni ile olmuştur. Bu alanda, 19. yüzyıl başlarından itibaren hız kazanarak artan yabancı bağımlılığı ülkeye giriş ve sonuçları açısından Dünya Savaşına kadar ve bu savaştan sonra olmak üzere iki dönemde incelenebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki temel teknik hizmet ithali kent sel alt yapı tesislerinin, yabancı ül-

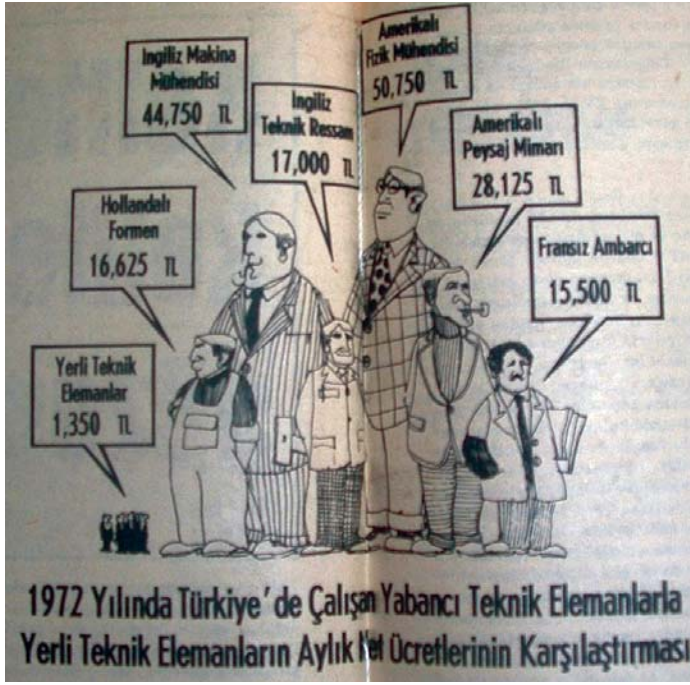
kelerce kurulan şirketler aracılığıyla gerçekleştirilmesi şeklinde olmuştur.

Yabancılar, bu devirde bir yandan ülkeyi paylaşmak üzere harekete geçip, istedikleri bölgelerde, ürün artırımını sağlamak amacıyla ulaşım ağları, sulama tesisleri v. b. kurarken bir yandan da, büyük kentlerin bütün teknik alt yapısal hizmetlerini, (su, havagazı, deniz, demiryolu ulaşımı, tranvay, telefon) tek amaçları kârlarını maksimize etmek olan şirketler aracılığıyla ellerinde bulunduyorlardı. Diğer bir deyişle, tüm üretimin, dağıtımının, denetim ve eşgüdümünü yabancılar yapıyordu. Büyük kentler ayrıca, Anadolu'nun sömürülmesinde etkin olan işbirlikçi ilişkilerin en yoğun olduğu noktalar olduğundan yabancılar eylem alanı olarak buraları seçmişlerdi.

KURTULUŞ SAVAŞI DA DURUMU DEĞİŞTİRMEDİ

Ulusal kurtuluş savaşından sonra, kentsel hizmetlerdeki yabancı müdahalesine son verilmemiş ve aksine bu müdahale için yeni koşullar yaratılmışken, 1930'larda gerçekleştirilen millileştirme hareketleri de, yalnızca sömürünün, biçim değiştirmesine neden olmuştur.

Çünkü, Üretimin miktarını arttırmaya

Yabancılar, Türkiye gibi az gelişmiş ülkelere kendi memleketlerinde ürettiklerini satarak ticaret yoluyla sürdürdükleri sömürülerini İkinci Dünya Savaşından sonra, bu ülkelerde yaptıkları endüstriyel yatırımlar aracılığıyla yeni bir biçime dönüştürmüş, sömürüyü güçlendirmişlerdir.

yönelik kentsel alt yapıda yabancı müdahalesi, yalnızca yabancı yatırım ve bu yatırımların yabancı şirketler tarafından işletilmesiyle gerçekleştirilmemiştir. Bu tür yatırımların iki amacı vardır. Bir taraftan alt yapı yatırımları için gerekli olan yatırım malı ve ara mallar için tekel fiyatlarıyla satış yapabilecek bir pazar oluşturulurken, diğer taraftan tekel niteliğindeki yatırımın işletilmesinden büyük kârlar elde edilir. Bu durumda millileştirilen şirketler, sağlıklı bir ekonomik yapı üzerinde işletilmediği, kullanılan mallar için, yabancı ülkelerdeki tekelci sermayeye bağlı oldukları sürece, yabancılar için hiç bir şey değişmemekte, üstelik isim değişikliği nedeni ile, bunların durumları, daha da sağlamlaşmaktadır.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN SONRAKİ YENİ SÖMÜRÜ BİÇİMLERİ

İkinci Dünya savaşına kadar yabancılar, genellikle ticari ilişkiler ve borç verme aracılığıyla sömürülerini sürdürmüşlerdir. Böylece, alt yapı yatırımlarının genişletilmesinden sağladıkları en önemli yarar bu yatırımlar için kullanılan girdilerin tekel fiyatlarıyla satılması olmuştur. Savaştan

sonra durum değişmiştir. Yabancılar, Türkiye gibi az gelişmiş ülkelere kendi memleketlerinde ürettiklerini satarak ticaret yoluyla sürdürdükleri sömürülerini İkinci Dünya Savaşından sonra, bu ülkelerde yaptıkları endüstriyel yatırımlar aracılığıyla yeni bir biçime dönüştürmüş, sömürüyü güçlendirmişlerdir. Böylece ortaya çıkan çarpık endüstrileşme, montaj ve küçük sanatların teşviki ile ülkenin gerçekten endüstrileşmemesine neden olmuştur. Bu konuda yerli sermaye ile bütünleşen yabancı tekelci sermaye, her iki grubun yatırımlarının verimliliğini arttırmak için kent planlama, ulaşım ve teknik altyapı yatırımlarına ağırlık vermiştir. Yabancıların, İstanbul nazım planlarını zorlamaları, ulaşım planını hazırlamaları, su ve kanalizasyon projelerini öncelikle sanayi bölgeleri için yapttırmaları bundandır.

Kısaca, yabancıların Türkiye için önerdikleri: Endüstri biçimi, montaj ve küçük sanatlara dayalı; kent planları, arsa spekülasyonunu arttırıcı ve yerli tekelci sermayenin karını inşaat malzemeleri aracılığıyla maksimize edici; ulaşım planları, kitle ulaşımı yerine özel otomobili koyan, dolayısıyla yabancı patenti, yabancı yakıtı arttırıcı; ana ulaşım şebekesi, demiryolu yerine işletme masrafları yüksek ve aracından yakıtına kadar dışa bağımlılığı kaçınılmaz olan karayollarına dayalı; su ve kanalizasyon gibi teknik alt yapı hizmetleri, yerli ve yabancı sermayenin çıkarlarına yönelen ve gene bunların işletilmesi için yabancı tekelere muhtaç... bir ülke tipidir.

TEKELCİ SERMAYENİN

ULUSLAR ARASI ÖRGÜTÜ:

DÜNYA BANKASI

İkinci Dünya savaşından sonra, az gelişmiş ülkelerin karşısına örgütlü bir uluslar arası tekelci sermaye çıkmıştır. Önceki dönemde, alt yapı yatırımlarını gerçekleştirip, bunları işleterek karını arttırmaya çalışan şirketlerin yerini bugün, Dünya Bankası gibi uluslar arası tekelci sermayenin denetimi altındaki kurumların uy-

Son yıllarda yatırımcı kuruluşların ihale ettikleri projelerde yabancı pilot firmanın yanında, gerçekte görevi Türkiye’de bilgi toplamaktan fazla ileri gitmeyen Türk firmalarında çalışan elemanlara ödenen ücretler, diğerleri ile kıyaslanmayacak kadar düşüktür.

gulattıkları projeler almıştır. Bu örgütün ana amacı, bu sermayenin çıkarları için pazarların genişletilmesidir. Banka büyük kentlerin, planlarının, ulaşım v alt yapı tesislerinin gerçekleştirilmesi için çaba sarfederek, bir yandan yerli ve yabancı sermayenin yatırımlarını dah akarlı kılmakta bir yandanda yabancı tekel mallarının ülkeye girmesinde aracı olmaktadır.

Bu ikili amacı gerçekleştirebilmek için ülkedeki stratejik kararların yabancılar tarafından verilmesi gerekir. Bir çoklarınınca sanıldığı gibi, amaç, yabancı proje bürolarına iş bulmak değil, hem ana kararları denetlemek hem de yatırımları tekelci sermayeye bağımlı tutmaktır. İşin en hazin yanı, bazı ana yatırımcı kuruluşlarımızın yöneticilerinde aynı şeyleri savunmalarındır.

Son yıllarda büyük kentlerimizin su, kanalizasyon, elektrik ve ulaşım projelerinin, bunları gerçekleştirebilecek kaynaklar bulunmadığı halde, birbiri ardına ele alınmasının ve projelendirme hizmetlerine mutlaka yabancı firmaların sokulmak istenmesinin ana nedeni budur.

KENDİ GÜCÜMÜZE DAYANALIM, KENDİ GÜCÜMÜZLE DAYANABİLİRİZ

Her ne kadar teknik hizmet ithalinin, dışa bağımlılığımızın küçük bir parçası olduğu ve tek başına çözümlenemeyeceği biliniyor ve kabul ediliyor ise de, bu durumu en azından sergilemek ve özellikle stratejik kararların verilmesinde, yabancı teknik adamlardan bilgi birikimi ve üretimi yönünden hiçbir ek-sik yanı olmayan Türk teknik elemanını görevli kaldırabilmek, önemli bir zinciri koparacağı için tüm güçle gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır.

Önemli projelerin yabancılar yap-tırılması, bir yandan Türklerin almaları gereken, kararları yabancı denetimine bırakırken, bir yandan da, Türk teknik elemanlarının sömürülmesine sebep olmaktadır. Son yıllarda yatırımcı kuruluşların ihale ettikleri projelerde yabancı pilot firmanın yanında, gerçekte görevi Türkiye’de bilgi toplamaktan fazla ileri gitmeyen Türk firmalarında çalışan elemanlara ödenen ücretler, diğerleri ile kıyaslanmayacak kadar düşüktür. Hele yabancıların yaptıkları projelerin denetimini yapan ve bunu yapabilmek için en az projeyi yapan kadar bilgi sahibi olduğu peşinen kabul edilen kamu kesimiyle çalışan teknik elemanların ücretleri bazen yabancılarınkinin onda biri oranında olmaktadır. Yandaki tabloda, son yıllarda ihale edilen bazı teknik alt yapı projelerinde çalışan yabancı uzmanlara ödenen ücretler gösterilmiştir.

Yabancı teknik hizmet ithali devam ettiği sürece, hem ülkenin kaynaklarının ve insan gücünün sömürsü devam edecek hem de ülkede teknik bilgi birikimi sağlanamayacağı için teknolojik ilerleme olamayacak ve yabancı bağımlılığı artarak sürecektir.

İLLER BANKASINCA İHALE EDİLEN PROJELERDE YABANCI TEKNİK ELEMANLARA ÖDENEN AYLIK ÜCRETLER (TÜRK LİRASI OLARAK)		
	AYLIKLAR	
	En Az	En Çok
İZMİR 1969 Master Plan ve Yapılabilirlik	30672	57510
İSTANBUL 1974 Kanalizasyon Projesi	64252	138296
İZMİT 1974 Kanalizasyon Projesi	64091	99698
ADANA 1974 Kanalizasyon Projesi	47761	77782
ADANA 1974 İçme Suyu Projesi	80638	89597